

G. P. után

Mert most már biztosan tudod:
mire jutunk – Találj ki valamit
segíts – nyilván tisztulna itt
a folyton mardosó titok

Csak egy silány olcsó jelet
Ha nem hagynák járj túl az őr eszén
ígérted nekem s neked én
mikor még töprengtünk veled

Ha vagy még ám de nincs erőd
mert egyetlen poccintés visszalök
és impotenciád örök
fordulj az Úrhoz s kérd meg őt

Zavarjon ő meg legbelül
rendíthetetlen hittel – nem muszáj
hogy elcsituljon ami fáj
s vegyen ki poklaim közül

S ha semmi nincs: se Úr se te
hát mi marad? szám lebiggyesztenem
s nevetnem cifra vesztemen
leköpnöm szép hitem vele

Család

Zuhatag-árban félresodródva fönnakadtam
gyűjtöttem hozzám társakat
könnyebb lett hogy már nem-magamban
de gyöngül
kapcsom velük
s a Végső Zuhatagba

egyedül
hullok le újra

[Finom szűrő a testem...]

Finom szűrő a testem
húsával csontjaival
Ha lényed átereszttem
más ízű lesz hamar

Más ízű lesz a tested
nézhetsz bár tükörbe is
magad nem ismered meg
A kép tévútra visz

De bennem is halálig
jelen lesz ami te vagy
eljutsz a változásig
mely úgy engem se hagy

S a föld mikor behabzsol
minket – választva külön
megérzi összekapcsol
egy íz másnál külön

szinte teljesen elhalt, úgy látszott, hogy elfagy. Aztán tavasszal új erőre kapott és megint termett...

366. **[Kiszorulok...]**; *Lapalji jegyzet*: „Ma, 87. aug. 16-án elutazott Zsófia és Krisztián Révfülöpre vonattal. Onnan 18-án Eszti ke Bp-re kíséri őket, ahonnan az Orient Expresszel továbbutaznak Stuttgartba.”; *Zsófia = a költő harmadik lánya; Krisztián = az első németországi unoka, Zsófia gyermeke; Eszti ke = Cs. Gy első leánya.*

367. **[Szinte naponta...]**; *Lapalji jegyzet az előző oldalon*: „Ma d.e. rövid, de súlyos betegségben meghalt Garai Gábor. 59 éves volt. Sajnálom. Élhetett volna még! Az utóbbi időben szép, emberi verseket írt.”; *Garai Gábor 1987. szept. 9-én halt meg. Aláhúzás a lapalji jegyzetben. A versben említett költők – Ladányi = Ladányi Mihály (1934–1986); Hajnal Gábor (1912–1987); Garai = Garai Gábor (1929–1987); Vészi = Vészi Endre (1916–1987); Kálnoky = Kálnoky László (1912–1985); Jékely = Jékely Zoltán (1913–1982); Illyés = Illyés Gyula (1902–1983) – 1982–1987 között haltak meg, Cs. Gy. mindegyikük halálakor írt verset, amelyek közül legtöbb kötetben is megjelent.*

367. *Versek* = Magyar Nemzet. 1988. VI. 11. 11.; *A versesfüzetben cím nélkül.*

370–372. *Kórterem I–XI.* = Tiszatáj. 2000. 10–12.; *Ld. 348. o., Kórház és 380. o., Női kórterem*

373. *Ha csak még* = Jelenkor. 1988. 10. 905.

373. **[„Költészet napja”...]** 5–7. kétsoros verse; *Ld. még 56. o., [Hát jó...] és 363. o., Gyanakszunk*

375. *A papír üres* = Jelenkor. 1988. 10. 904. = Dunántúli Napló. 1988. XI. 5. 9.

376. **G. P. után;** *Jegyzet a versesfüzet előző oldalán*: „Galsai Pongrác meghalt. 1988. ápr. 22-én reggel 8 órakor. Ugyanezen a napon reggel ³/₄-kor lett rosszul. A hét elején 3 napig Bécsben volt, s jókedvűen tért haza. Márta (a felesége) meg akarta kérdezni kezelőorvosát, elutazhat-e, Pongrác nem engedte. Szegény, szegény, szegény! Margitka is én is nagyon szerettük. Intenzív kórházi kezelése után beszéltem Vele utoljára kb. márc. 25–30 körül. Isten veled, drága Gráci!”; *Galsai Pongrác (1927–1988), író, szerkesztő, Cs. Gy. egyik legjobb barátja. Aláhúzások a jegyzetben. Az utolsó mondat a többi írástól külön, a lap jobb oldalán, felülről lefelé olvasható. A*

jegyzet az egész oldalt elfoglalja, átlósan, a jobb felső sarokból indulva, igen nagy, szépen formált betűkkel írta – szinte rajzolta – a költő. Margitka: Cs. Gy. felesége, Velényi Margit.

378. **[Győzött a test...]**; *Jegyzet a versesfüzet előző oldalán*: „W. S. meghalt 1989. jan. 22-ről 23-ra virradó reggel 6-kor. Agyvérzés, kóma már több mint egy hete. Parkinson-kór. Műtét: bélcsavarodás, régebben: infarktus. Temetés: 89. febr. 9-én d.u. ¹/₂-kor. *(Az időpontból az óra megjelölése a jegyzetben kimaradt. P. L.)* Pécsről egy könyvtári kisbusz: Románné, Tüskés T., Aranyi + Írószöv: Bertók Laci, Hallama E. Amy – kórházban, kibicsaklott a lába. Bent: katolikus szert. szerint. Kint: szónokok: Esterházy P., Határ Gy., Czibere. A sír mellett: csöngői ev. papnő: beszéd + csöngői föld. Mint a szép híves patakra, Himnusz, Szózat. + Bata: beszéd. Én kivizsgáláson a Megyei Kórházban. Du. ¹/₄-kor tudtam meg a rádióból. Napok óta szorongva vártam a híreket. 19-én telefonon beszéltem Amyval. Közölte: levették S.-ról az infúziót és a lélegeztető készüléket. Már az orvosok is lemondtak róla. 1 hétig tartották rajta. Csak 3 napig szokták a betegen tartani. Isten veled drága Sanyi! Soha nem pótolhat senki többé halálomig. Majd akkor találkozunk. Mert nem lehet... És a világ is mérhetetlenül sokat veszített. Az ország főként.”; *A nevek teljes alakja, említésük sorrendjében: W. S. = Weöres Sándor (1913–1989), költő; Románné = Román Lászlóné a Baranya Megyei Könyvtár akkori igazgatója; Tüskés T. = Tüskés Tibor (1930–), irodalomtörténész, szerkesztő, Cs. Gy. biográfusa, Aranyi = Aranyi László (1957–), pécsi költő, akkor könyvtáros; Írószöv. = Magyar Írók Szövetsége; Bertók Laci = Bertók László (1935–), költő, Cs. Gy barátja, bibliográfusa, jelen kötet szerkesztője; Hallama E. = Hallama Erzsébet (1931–1991), író, szerkesztő; Amy = Károlyi Amy (1909–), költő, Weöres Sándor felesége; Esterházy Péter (1950–), író; Határ Gy. = Határ Győző (1938–), Angliában élő magyar író; Czibere = Czibere Tibor akkori művelődésügyi miniszter; Bata = Bata Imre (1930–), irodalomtörténész; „A sír mellett: csöngői ev. papnő: beszéd + csöngői föld.” = W. S. Szombathelyen született, igazi szülőföldje azonban Csöngö volt – község Sárvártól 18 km-re –, ezért dobtak koporsójára csöngői földet. A jegyzet az egész oldalt elfoglalja. Az írásképe csúnya, abban az időben Cs. Gy is beteg volt, nagyon nehezen tudott írni. Egészen nagy és*

egészen apró betűs, néhol alig olvasható sorok váltogatják egymást. Weöres Sándorhoz írt további versek a kötetben: 85. o., *Weöres Sándornak mikor verseit sokadízben olvastam*; 111. o., *Csokor. A hatvanéves Weöres Sándornak. Dal.*; 303. o., *[Nehéz mert ritka...]*; 307. o., *Weöres Sándor hatvanadik születésnapjára*

380. *Női kórterem*; Ld. 348. o., *Kórház és 370–372. o., Kórterem I–XI.*

380. *[Csalogatsz be magadhoz...]*; Sem a versesfüzetben, sem a hagyatékban talált gépelt kéziraton nincs cím. A gépelt kézirat költő által később ceruzával javított szövegét közöljük.

382. *Most már* = Magyar Nemzet. 1989. XI. 4. 11.

383. *Először Itáliában*; Cs. Gy. háromszor járt Olaszországban: 1947–1948-ban (ld. 79–82. o., *Takáts Gyulának*), 1969-ben és 1974-ben. (Ld. még, 133. o., *[Vonatkattogás...]* és 239. o., *Egy Rómátérkép előtt*

386–387. *Csengős ünnep* = Jelenkor. 1991. 3. 254–255.

388. *Idősebb lányom*; Cs. Gy. legidősebb lánya, Eszter.

390. *Knokke* = Jelenkor. 1994. 4. 340.; A vers a füzetben nincs datálva. Biztosan 1994 előtt keletkezett, ezért az 1993. év versei közé vettük fel. Ezen a címen „Gát és móló és parti sétány” kezdősorral másik vers is megjelent. (*Anabázis*. 120–121. o.) Knokkéban (belga kikötőváros) nemzetközi írótalálkozón vett részt Cs. Gy., 1972. őszén, feleségével, Margit asszonnyal.

390. *A mánfai műemlék templomban* = Tiszatáj. 1993. 5. [3]–4; Egyhajós Árpád-kori templom a Komló melletti – ma már Komlóhoz csatolt – Mánfán. A templomot Sarlós Boldogasszony tiszteletére építették a XII. században.

392. *Nővérem és húgom*; Az alcímben hivatkozott – azonos című – vers keletkezési dátuma a versesfüzetben: „88. XI. 24.” A költő abban a versben (*Szemközt vele*. 65. o.) arról ír, hogy már csak két testvére él: „Nővérem és húgom / maradtak kilencünk közül”. (Nővére, Anna és húga, Etelka.) A *Nővérem temetése* c. versben (304. o.) Annát búcsúztatja, az itt közöltben pedig (Etelka halálakor) – a korábbi verset megidézve – mindkettőt: „Két öröm gyorsan itthagytott.”

Utószó

Nagybeteg volt már Csorba Győző 1995 kora tavaszán, amikor megkért, hogy állítsak össze kötetet az utolsó években írt, folyóiratokban, lapokban közölt verseiből, s hogy döntsem el, mi való a könyvbe, mi nem. „Légy szigorú, de igazságos” – tette hozzá. A kapott másolatokból, korábbi köteteinek a rendjét követve, témáik szerint négy ciklusba soroltam a verseket. Miután felolvastam neki, s az ajánlott kötetcímek közül a *Csikorgót* kiválasztotta, került elő egy újabb dosszié, megjelent, de könyveiből kihagyott versekkel. Belőlük válogattam az ötödik, a *Szekerényfiók* című ciklust. A könyv a halála után két héttel jelent meg.

Arról, hogy az általam kihagyott néhány versnél jóval több, kötetben még nem publikált verse van, s hogy versíró munkafüzeteiben mi rejtőzik, csak két-három évvel később, akkor hallottam, amikor az özvegye, Dr. Csorba Győzőné elkezdte legépelni a kéziratot a füzetek tartalmát, illetve amikor a Pro Pannónia Kiadó 1998-ban közreadta a költői-írói-műfordítói hagyaték első két kötetét, és megkerestek, hogy szerkesszek könyvet a tervezett sorozatba a hátrahagyott versekből. A munka megkezdése után hamarosan szükségesnek látszott, hogy a gépelt szövegeket magam is összehasonlítsam a kézirattal. Ekkor derült ki, hogy Csorba Győző 1962-től kezdődően először két, A/4-es írólapokból egybekötött, 200 oldalas „irkába”, majd nagyalakú spirálfüzetekbe írta tintával, írónnal szinte minden versét. Úgy, ahogy az ihlet pillanataiban eszébe jutottak a sorok, a strófák. Később aztán (s bizonyára közben is) javította, formálgatta, félben hagyta, áthúzta vagy befejezte őket. Címet a legtöbbjének akkor adott csak, amikor kész lett, írógéphez diktálta, s postára adta valamelyik folyóiratnak.

A versek alá vagy mellé szinte mindig odaírta az aznapi dátumot, s néha egyebet, családi eseményt, sajtóhírt, halálhírt is feljegyzett. Ritkán a versre vonatkozó emlékeztetőt: „bővíteni”, „más ritmust”... „Folytatván az irka-firkát / kezdem ezt a tiszta irkát...”, írta 1982. május 25-én az *Egy új versírófüzetre* című költeményében, új munkafüzete első lapjára. Lapozgatva az 1962-től 1993-ig megírt tizenöt

[Itt a csont...]

Itt a csont ami még maradt s a szőrszálak
 a haj a hónalj és az ágyék szőre
 a férfiaknál az arc szőre is
 vagy itt a por amiben benne van
 a csont a hús a bőr a belső szervek
 és a szőrszálak mindenféle fajtája –
 Minek jössz és hozol virágot?

[Győzött a test...]

Győzött a test hiába volt törekeny csontú kismadár
 a lábaknak az óriásnak oda kellett hagynia már
 A győztes test elkezdte most lassacskán a leépülést
 különválnak mi egybe volt megmutatja egész a részt

Hol is van ez hol is van az
 a nem-tudom a fő panasz
 a nem-tudom mert föld alatt
 bújik mi így-úgy megmaradt

A lélek az egekbe száll leselkedjünk mi száll vele
 már nem látszik belőle semmi legföljebb sodródó szele

[Neveket kéne felsorolnom...]

Neveket kéne felsorolnom: ki ment el ki maradt
 de régen voltam szemtanú tévednék bizonyára
 van aki bent van – tudom – a körön
 de a kör peremén köröskörül
 vastag köd kezdődik s lesz egyre vastagabb
 s nincs jogom dönten
 habár nekik már mindegy vagy mindegy lehet

Szépen csapatokba verődnek
 a helyek és idők
 és ennyi év után
 nagy és sok a csapat
 s mindegyiknek van egy vezére
 aki a többivel rendelkezik
 Mi történik ha ez a vezér
 végképpen nem jelentkezik?
 érdemes-e akkor hiába várni
 érdemes-e akkor kísérletezni

Vagy inkább visszatérni ötven évnit
 mikor még senki sem hiányzott
 s végig-csinálni mondjuk egy vasárnap délutánt:
 előbb a kertbe menni
 a gomblyukba virágért
 aztán a kubik mellé
 egy faluvégi kocsmá udvarába
 s néhány könnyű pohártól
 bömbölni sült-hal-enni
 és lányokról beszélni
 aztán irány a Népház
 ahol trottyos zenére
 bent kavarog a tánc s a
 szünetekben a szomszéd
 akácosba bebújni
 s kábultan hazatérni
 éjfél tájban dúdolván –

Nyilván jobb visszatérni ötven évet
 hogy ne legyen
 annyi és akkora
 félig alattomos hiányom